Чăваш Республикин культурăн тава тивĕçлĕ ĕçченĕ, 20 ытла кĕнеке авторĕ, 2 ача амăшĕ, 4 мăнукĕн кукамăшĕ, 7 шăпăрланăн мăн кукамăшĕ Валентина Элпи 100 çул тултарчĕ. Чăваш çыравçисенчен çак ӳсĕме çитекен пулман. Ку пулăм, паллах, историе кĕрсе юлĕ. Паллă çав кун чăваш халăх сăвăçи Валери Туркай ăна лаша кӳлсе тăрантаспа ярăнтарма шантарнăччĕ. Çав хăйне евĕрлĕх те халăх асĕнче юлĕччĕ. Шел, çанталăк сивĕтрĕ, çавна пулах ку шухăша пăрахăçлама тиврĕ. Çыравçăн мăнукĕсем тăхтама ыйтрĕç. “Мĕнех, çанталăк ăшăтма, тавралăх чĕрĕлме пуçласса кĕтĕпĕр”, - терĕ Валери Туркай. Ĕмĕтленни пурнăça кĕтĕрччĕ.

Валентина Андреевна Тăвай районĕнчи Кивĕ Пуянкассинче чухăн хресчен кил-йышĕнче çуралнă. Вăтăртан иртсен тин çырма пуçланă вăл. Хăйĕн ĕçĕн пысăк пайне ачасене халалланă. Хĕрарăм Куславкка район хаçатĕнче, “Канаш” /хальхи “Хыпар”/ хаçатра, радиора вăй хунă. 32 килограмм ытла таякан диктофон туртса ял-ял тăрăх çӳренĕ. “Çынсем хăйсен сассине радиопа илтсен мĕнешкел савăннă ахăр”, - сăн-пичĕ çуталчĕ Валентина Андреевнăн. Хăш-пĕр çĕрте лашапа кĕтсе илни, ăсатса яни çинчен те каласа кăтартрĕ.

Унăн ĕçĕсене шкул программине кĕртнĕ, вырăсла, марилле куçарса пичетленĕ. Çыравçăн калав-повеçĕ тăрăх театрсенче спектакльсем хатĕрленĕ.

Ĕмĕрех халăх хушшинче ĕçленĕрен Валентина Элпи çав тери калаçма юрататъ. Çулла тĕл пулнăччĕ унпа, унăн кун-çулĕпе вулакансене те паллаштарнăччĕ. Ун чухнех хăнана чĕннĕччĕ çыравçă. Халĕ татах тĕл пултăмăр. “Чăваш хĕрарăмĕ” хаçатран журналист килни пушшех хавхалантарчĕ ăна.

Çаплипех шӳтлет

Çак куна çыравçăн тăванĕсем те, унăн пултарулăхне сума сăвакансем те чăтăмсăррăн кĕтнĕ. Кĕреке хуçи патша майрине аса илтерчĕ. Чăваш халăх юррине тăсса ячĕ вăл. Ташă та пуçласшăнччĕ те, кăшт тăхтарĕ. Валентина Элпи хăйне аван туять. “Нумай çӳресен кăна ура ыратать”, - палăртать хĕрарăм. Телекурав, радио, хаçат журналисчĕсем вăрах калаçтарчĕç ăна. Ачалăхне, çамрăклăхне, пултарулăхри пуçламăш утăмсене аса илчĕ çыравçă. Çак вăхăт ĕмĕрлĕхех унăн ăс-тăнĕнче çырăнса юлнă. “Манăн шĕвĕр пӳрне, чăнах, ашкăнчăк. Нӳхрепрен пыл, хăйма вăрланă вăл. Хам юрать ун хыççăн кукăр-макăр

çулпа кайман”, - шӳтлесе те илет ӗмӗр çынни. Ун чухне ашшӗ-амӑшӗ пепкисене пылпа хӑймана хутран-ситрен çеç ас тивтернӗ. Пан улми сачӗ çулсеренех çимӗç панӑ. Ӑна та кӑмакара пӗçерсе ачисене çитернӗ.

20 çухрӑмри шкула вӗренме çӳрени те Валентина Элпин сывлӑхне çирӗплетме пулӑшнӑ паллах. “Çак тарана ишсе çитрӗм. Çавӑн чухлӗ пурӑнасса шухӑшламан та. Çынпа ятлаçса курман. Мана тӑвансем те, юлташсем те пӑрахмаççӗ”, - çирӗплетет çыравçӑ.

Польшӑран килсе çитнӗ

Валентина Андреевнӑн кӗçӗн хӗрӗ Польшӑра тӗпленнӗ. Çулсеренех амӑшӗ патӗнче хӑналанать вӑл. Аза Кузьминична пӗлтӗр кӗркунне Шупашкара килнӗччӗ. Халӗ татах çула тухма вӑхӑт тупнӑ. Пӗччен те мар, хӗрӗпе, мӑнукӗпе килсе çитнӗ тӑван тӑрӑха. Сӑмах май, мӑнукӗн Ирэнӑн ывӑлне Мачэка Валентина Элпи пӗрремӗш хут курать. Ку та - пысӑк савӑнӑç. “Парне тӑвас терӗмӗр. Çемйи ӑна чунран юратнине туйтӑр”, - ӑнлантарать Аза Кузьминична. Чӑнах, кашни амӑшӗ хӑйӗн тӗпренчӗкне пӗр вӗçӗм кӗтет…

“Анне çумӗнче иртнӗ пӗтӗм пурнӑç куç умӗнче. Ача чухне ытларах вулама хистетчӗ. Çавӑнпах пушӑ вӑхӑт тупӑнсанах алла кӗнеке тытаттӑм. Шкулта та: “Нумай вулать-пӗлет”, - тетчӗç ман пирки. Çула тухсан та вӑйӑ выляттаратчӗ вӑл. Паллӑ çыравçӑсен, поэтсен ӗçӗсене ыйтатчӗ. Пӗлӳ шайне тӗрӗслени, паллах, кайран пулӑшнӑ. Хамӑн ачасемпе те çакнашкал вӑйӑ йӗркеленӗ.

Пӗрре гонорар илсен вӑл пире Ялтӑна илсе кайнӑччӗ. Унта сумлӑ çыравçӑсемпе курнӑçнӑ. Çавӑн чухнех анне хӑйӗн юлташӗпе Галина Карпенкӑпа паллаштарнӑччӗ. Кайран та унпа çыхӑнӑва татман. Çыравçӑ Мускавра пурӑнатчӗ. Шӑпах вӑл мана полиграфи институтне вӗренме кӗме сӗнчӗ.

Ывӑл та чӑваш çӗрне тӳрех килӗштерчӗ. Пӗррехинче хӗлле юлташсем спортбазӑна чӗннӗччӗ. Ачасемпе пӗрле çуранах Атӑл урлӑ каçрӑмӑр. Унта мунча хутнӑччӗ. Адама тӗлӗнтерме çӑмӑл мар. Хӑйхи çав мунча унӑн кӑмӑлне кайнӑ. “Хальччен нимӗн те çакнашкал киленӳ кӳмен мана”, - пытармарӗ вӑл”, - тет Аза Кузьминична.

Ачисене вĕрентессишĕн тăрăшнă

Çыравçăн тепĕр хĕрĕ Дина Новикова кĕçех 80 çул тултарать. Хĕрарăм йывăр чирленĕ, çавăнпах амăшĕ пурăнакан 4-мĕш хутри хваттере çуран хăпарма кансĕр ăна. “Хĕрĕмсем хыçалтан тĕревлесе те тĕксе пыраççĕ”, - палăртать вăл.

Валентина Андреевнăн аслă хĕрĕ Тăван çĕр-шывăн Аслă вăрçи вăхăтĕнчи терт-нушана аса илчĕ. Çын хваттерĕнче укçалла пурăнни çинчен каласа кăтартрĕ. “Анне 12-шер сехет ĕçлетчĕ. Йăмăк манран 9 çул кĕçĕнрех. Ăна пăхма лекетчĕ. Азочкăна ача садне леçеттĕм, апат пĕçереттĕм.

Карточкăпа çăкăр илме вăрăм черетре тăраттăмăр. Хĕрлĕ, хура карточкăпа столовăйра апатланни те асрах.

Анне пире иксĕмĕре те Мускавра вĕрентессишĕн çине тăрса ĕçленĕ. Унăн сывлăхĕ çирĕп. Çапах та 10 çул каялла аварие лекни йĕр хăварчĕ. Пусĕпе çапăннăран хăш-пĕр пулăм манăçнă”, - каласа кăтартать аслă хĕрĕ.

Унпа мухтанаççĕ

“Пирĕн кукамай чăнах та маттур. Кил таврашĕнчи ĕçсене хăех тума пултарать. Эпир пулăшатпăр паллах. Куллен ун патне çитсе килетпĕр.

Пенси хăйне пурăнмалăх çитет. Пире те укçа енчен пулăшасшăн вăл.

...Çулсеренех хăйĕнпе пĕрле пултарулăх çуртне илсе каятчĕ. Хура тинĕс хĕррине каймашкăн та путевка паратчĕç ăна. Пире те хăйĕнчен хăварман. Анчах унта та йĕркеллĕ канма памастчĕ. Хăй ялан çыратчĕ, пире хамăр патри, ют çĕр-шыври писательсен

кĕнекисене вулаттаратчĕ. Çирĕп ыйтатчĕ тата. Йĕркене пăхăннине юрататчĕ. Çакăншăн та ăна тав тăватпăр”, - теççĕ мăнукĕсем. Тăванĕсем унпа тивĕçлипех мухтанаççĕ.

Валентина Андреевнăна ЧР культура министрĕ Вадим Ефимов, Профессионал писательсен пĕрлĕхĕн пуçлăхĕ Сергей Павлов, Пенси фончĕн, хула администраци ĕçченĕсем саламларĕç. Вадим Петрович РФ Президенчĕн Владимир Путинăн саламне тата ЧР Пуçлăхĕн Михаил Игнатьевăн Тав çырăвне вуласа пачĕ.

Çыравçăн çуралнă кунне татах çапла сумлă паллă тăвасчĕ.

Марина ТУМАЛАНОВА. Газета «Чăваш хĕрарăмĕ». 2013. 2 февраля.